

gràfica exhaustiva sobre els manuscrits que referencia.

El llibre es completa amb uns índexs, imprescindibles en tasques d'aquesta mena: el primer, d'autors i d'obres, on, a més, es relacionen en negreta tots els manuscrits fixats pel seu número al llibre; i el segon, de biblioteques estudiades, ordenades alfabèticament per poblacions (així s'estructura el llibre). Només hi trobem, però, una petita mancança que ens sorprèn perquè el mateix Rubio n'anuncia la presència al pròleg: un índex de correspondències on es reflecteixin les signatures actuals de tots els manuscrits citats a les fitxes i les signatures antigues d'aquests.

Heus ací doncs, un llibre que és important perquè representa un primer pas, que mai no s'havia fet abans, per tal que aquells que es dediquen a la filologia clàssica puguin tenir coneixement, en una sola obra de consulta, dels manuscrits de temes clàssics conservats a Espanya. Ara bé, tal com diu Rubio i nosaltres confirmem, aquest treball és solament un primer pas (d'ací, però, la seva transcendència), que, en el fons, es veu una mica superat per la grandària de l'empresa. Hi ha informació que Rubio no pot consignar en aquest llibre (per manca de temps o de mitjans econòmics, donat el seu apreciable interès per la revisió personal) i la demanda que ell fa i nosaltres suscrivim és que els estudiosos que emmagatzemen dades sobre manuscrits clàssics o de temàtica d'aquest tipus les oferei-

xin a la llum, per tal de poder anar completant, en successius apèndixs, aquest catàleg de manuscrits clàssics llatins ara iniciat per ell.

Joan Gómez i Pallarès

E. POTZ

***Claudian. Kommentar zu
De Raptu***

Proserpinae. Buch I

Dissertationem der Karl-
Franzens-Universität Graz 65,
171 pp.

L'obra del doctor E. Potz constitueix la seva tesi doctoral, publicada per la Universitat austríaca de Graz i elaborada sota el tractatge d'un especialista en la problemàtica claudiana: el doctor F. Schwarz. La línia de treball que segueix el doctor Potz deixa palès que, com el seu mestre, s'interessa especialment per la intrincada problemàtica que desperten la persona i l'obra de Claudià pel que fa a la seva ideologia religiosa.

El llibre comença amb una traducció molt acurada del pròleg i el llibre primer *De raptu Proserpinae*, a la qual segueix un capítol introductor i encapçalat per una síntesi orientativa de tota l'obra, aprofundint més en els continguts del llibre primer que no en els altres dos que formen part del *Pros.*

Dins del mateix capítol introduc-

tori, Potz exposa la seva opinió personal sobre l'estructura i la intenció del poema i exposa una interpretació pròpia: Claudià hauria volgut emfasitzar en el *Pros.* les al·lusions a la tríada eleusina i enfocaria clarament els esdeveniments cap a una acceptació final joiosa del matrimoni Prosèrpina-Plutó, tant pel que fa a Ceres com a Prosèrpina. Aquesta teoria de Potz podria estar en contradicció amb el fet que el tercer llibre acaba amb una Ceres que cerca enfurismada una Prosèrpina que ha vist planyent-se en somnis.

Nova és també la interpretació dels dos prefacs del poema: Claudià dedica el poema a Florentí, el prefecte que va proveir de blat Roma en temps de la revolta de Gildó (prefaci II), però ho fa mitjançant un tema mitològic pagà, és a dir, certament agosarat per a un poeta que treballa dins una cort que és cristiana des de l'emperador Teodosi (prefaci I). L'explicació del doctor Potz recupera i explica així molt coherentment, per a la tradició del *Pros.*, ambdós prefacs, que han estat moltes vegades objecte de les reticències dels filòlegs.

Sempre dins la introducció i en l'apartat següent, Potz sintetitza les diferents postures que defensen Claudià com a cristià o com a pagà, i personalment s'adhereix a l'opinió que Claudià era un poeta pagà (el *Pros.* en seria una prova) que es veia obligat, de tant en tant, a fer concessions a la cort cristiana que el voltava (*ad ex.* el poema *De Salvatore*, *carm. min.* 95).

Potz dedica també algunes pàgines a l'estil imitatiu de Claudià, on segueix les teories de Cameron, i comenta breument algunes imitacions assenyalades per l'edició de Birt, encara que no fa una classificació personal de les imitacions de Claudià.

La segona part, la més extensa de l'obra, ofereix un comentari del llibre primer basat en el text de l'edició de *MGH* de Birt de 1892, encara que té en compte l'edició monogràfica posterior de Hall (1969). El comentari és de tot tipus (sintàctic, d'imitació, de realia i de crítica textual) encara que no és exhaustiu: Potz comenta en cada cas només allò que li sembla rellevant, i sovint el seu comentari resulta força aclaridor (com ara la seva explicació sobre el tapís que teixeix Prosèrpina, p. 142 ss, v. 246 ss). En els casos d'imitació cita alguns exemples de precedents d'una expressió claudiana i els confronta amb la informació que donen el *ThLL* o el *Forcellini* (obra aquesta última que, tal vegada, només caldria consultar de forma orientativa, però no per a il·lustrar un comentari filològic, donat que està ja superada per el *ThLL*). En el comentari de crítica textual sol esmenar la lectura de Th. Birt; de vegades (p. 91, v. 122 *Aetnaeae* (*oder Hennaee*) *Cereri*:), adopta ambdues lectures.

En les cites no sempre reflecteix la posició dels mots en els versos, invertint, de vegades, l'ordre d'aparició dels mots (*cf.* p. 92, v. 122 *optata proles* (...) *unica*, enloc de *proles optata* (...) *unica*, que és la

lectura de les edicions que té a l'abast); apareix també alguna errada tipogràfica (p. 71, v. 61 *certisque ambagibusque per certisque ambagibus*).

El llibre acaba amb una triple bibliografia: a) d'edicions, comentaris i traduccions (on caldria citar potser l'edició de Hall, que apareix, en canvi, en el següent repertori bibliogràfic, i l'última traducció italiana de F. Serpa, de 1981); b) bibliografia de literatura (on no inclou l'últim comentari aparegut sobre Claudià: el de W.E. Heus de 1982 sobre *Laus Serenae* carm. min. 30, publicat per la Universitat d'Utrecht); i c) bibliografia de llibres de consulta (on, certament per oblit, es cita el *Forcellini* i no el *ThLL*, emprat també en el comentari).

Àngels Calderó Cabré

Antoni M. UDINA I ABELLÓ ***La successió testada a la Catalunya altomedieval***

Textos i documents, 5.
Fundació Noguera.
Barcelona 1984, 357 pp.
(24 x 17 cm).

Aquesta obra presenta una síntesi detallada i completa de les formes testades a Catalunya durant el període comprès entre els anys 840 i 1025. L'autor es basa gairebé exclusivament en les fonts diplomàti-

ques. Aquestes, extretes de diferents arxius catalans (Arxiu capitular de Vic, d'Urgell, de Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, Arxiu de Montserrat, Arxiu capitular de Solsona), són majoritàriament inèdites, i han estat transcrits en extracte o íntegrament en l'apèndix I (pp. 147-319). L'autor les contempla des d'una dimensió socio-econòmica, i l'estudi comprèn bàsicament una anàlisi jurídica de la successió testada voluntària enfront de la successió intestada o legítima, tractada només puntualment, en el marc geogràfic de la Catalunya Vella i del Rosselló.

Després d'assenyalar les fonts documentals inèdites impreses i la bibliografia general, (cap. I), l'obra s'inicia amb una introducció a la influència del món visigòtic sobre l'estructura socio-econòmica catalana, oblidada massa sovint pels historiadors (cap. II). Analitza a continuació (cap. III) la tipologia i l'estructura dels diplomes de l'època: testaments escrits, testaments orals coneguts només per les seves adveracions sacramentals i donacions *mortis causa*, en el seu doble vessant (donacions *reservato usufructo*, freqüents, i donacions *post obitum*, poc freqüents als comtats catalans). Aquest darrer aspecte, cal no confondre'l amb les execucions testamentàries realitzades pels marmessors, car «*donen en virtut d'un testament que ells han d'executar*».

Antoni M. Udina passa a analitzar les particularitats que envolten la capacitat legal per fer testament i la identitat de testador i benefi-